

Матеріали орнітофауністичних спостережень, затверджених Українською регіональною орнітофауністичною комісією (ОФК) в 1987-1988 рр. (1993): Волове око *Troglodytes*. Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітологічні спостереження за 1991-1992 рр. Луцьк. 3: 6-13.

Орнітологічні спостереження на території західних областей України за 1990 рік (1991): Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітологічні спостереження за 1989-1990 рр. Луцьк. 2: 92-128.

Орнітологічні спостереження на території західних областей України за 1992 р. (1993): Волове око *Troglodytes*. Ката-

лог орнітофауни західних областей України. Орнітологічні спостереження за 1991-1992 рр. Луцьк. 3: 31-49.

Скільський І.В., Годованець Б.Й., Бучко В.В., Пограничний В.О., Фогел Й.Ю., Бокотей А.А. (1998): Гніздова біологія лиски (*Fulica atra* L.) у регіоні Українських Карпат. - Науков. вісник Чернівецького ун-ту. Чернівці: ЧДУ. 20: 157-167.

Черкащенко М.І. (1963): Екологічна характеристика гніздових водоплавних, лучних та болотних птахів долини верхнього Дністра. - Сучасна та минула фауна західних областей України. Київ: Вид-во АН УРСР. 47-63.

НЕЗВИЧАЙНЕ ГНІЗДУВАННЯ КУЛИКА-СОРОКИ В КАНІВСЬКОМУ ЗАПОВІДНИКУ

В.М. Грищенко, В.В. Негода, О.А. Топішко

Канівський природний заповідник, Київський університет ім. Тараса Шевченка

Кулик-сорока (*Haematopus ostralegus*) влаштовує гнізда на землі на піщаних косах, низьких сухих берегах з розрідженою рослинністю і т. п. Випадки гніздування на повалених чи зламаних деревах і пеньках належать до рідкісних винятків (Гладков, 1951; Кістяківський, 1957; Козлова, 1961; Glutz von Blotzheim u. a., 1975; Cramp, 1993). На Дніпрі ж у районі Канівського заповідника протягом останніх 20 років вони спостерігалися неодноразово.

16.06.1999 р. у затопленому лісі на острові Круглик Канівського заповідника нами виявлене гніздо кулика-сороки на зламаному стовбурі сухої верби на висоті близько 2,5 м над водою (фото 1). На верхівці стовбура у порохні сиділо троє пташенят (фото 2). Рівень води під гніздом значно змінювався протягом доби завдяки роботі Канівської ГЕС. Близько 100 м від гнізда знаходилася колонія сірої чаплі (*Ardea cinerea*), чисельність якої коливається по роках у межах 150–200 пар. Пара дорослих куликів перебувала поблизу гнізда. Самка неодноразово прилітала до нього, самець тримався на повалених стовбурах дерев за кілька десятків метрів.

В районі колонії чапель на Круглику 1–2 пари куликів-сорок спостерігаються практично щороку. Тут є для них лише дві можливості для гніздування: зламані і повалені дерева та порожні гнізда чапель, оскільки ця ділянка острова залишається затопленою до осені, а в багатоводні роки взагалі не пересихає. С.О. Лопарев (особ. повід.) у попередні роки двічі знаходив у цьому місці гнізда куликів-сорок на деревах: на рештках старого гнізда сірої чаплі на поваленому дереві і на верхівці зламаного стовбура.

Вперше гніздо кулика-сороки на дереві було виявлене поблизу Канева О.М. Цвєлихом (1980). 5.05.1979 р. він знайшов на луках біля с. Келеберда (лівий берег Дніпра, неподалік від о. Круглик) кладку з двох яєць у старому гнізді білого

лелеки (*Ciconia ciconia*). Воно знаходилося на зламаний тополі на висоті 4 м над водою.

Таке незвичайне гніздування куликів-сорок пов'язане зі зміною гідрорежиму після введення в дію Канівської ГЕС у середині 1970-х рр. Вона працює в піковому режимі, тому коливання рівня води протягом доби можуть досягати 1,5–2 м.

Фото 1. Самка кулика-сороки біля гнізда.

Фото О.А. Топішка.

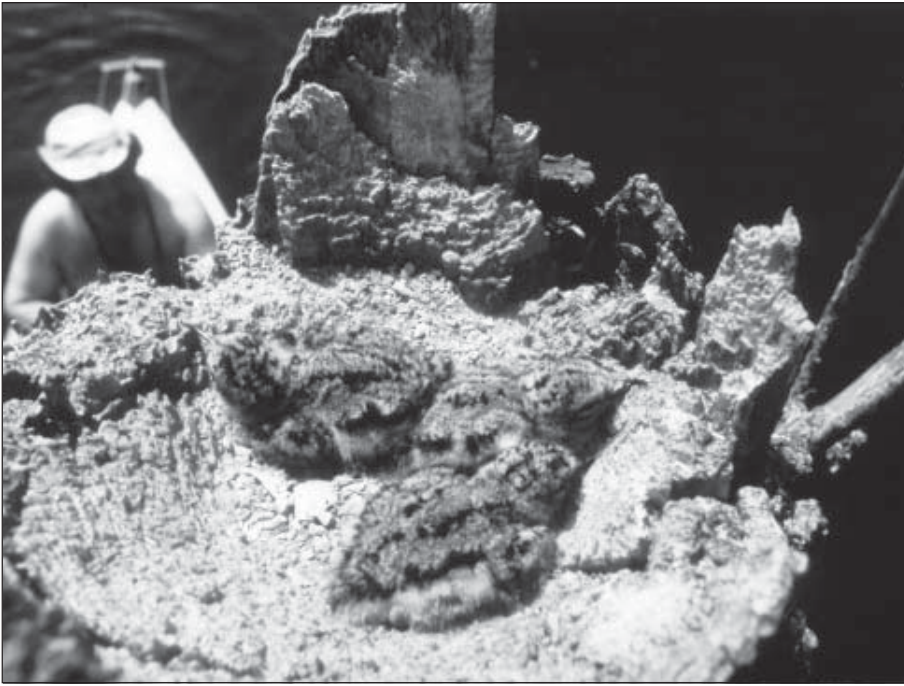

Фото 2. Пташенята кулика-сороки в гнізді.

До того ж в окремі роки висока весняна вода тримається дуже довго, у 1999 р., наприклад, майже до середини літа. У 1998 р. дуже високий рівень води тримався весь рік. Звичайні місця гніздування птахів, які оселяються на піщаних косах та низьких берегах, виявляються непридатними. У таких випадках частина їх може взагалі не розмножуватись, інші ж намагаються влаштувати гнізда в захищених від води місцях. Саме з високим рівнем води було пов'язане гніздування куликів-сорок у лелечому гнізді в 1979 р. (Цвельх, 1980). На думку автора, це була

вже повторна кладка, перша, очевидно, загинула. У 1999 р. два найближчі гнізда куликів-сорок знаходилися на віддалі близько 1 км від колонії чапель на невеликому острівці біля с. Келеберда. Кладки з 2 і 3 яєць виявлені на сухому пагорбі, який не затоплюється водою. Практично щороку пара куликів-сорок гніздиться на хвилерізі біля ГЕС (Гаврилюк, 1998). Це місце теж захищене від коливання рівня води, хоча на водосховищі вони й не бувають такими значними, як нижче греблі ГЕС.

Фото О.А. Топішка.

Література

- Гаврилюк М.Н. (1998): Динаміка чисельності гніздуючих птахів на хвилерізі Канівської ГЕС (Черкаська область) у 1991–1998 рр. - Авіфауна України. 1: 99-100.
- Гладков Н.А. (1951): Отряд кулики. - Птицы Советского Союза. М.: Сов. наука. 3: 3-372.
- Кістяківський О.Б. (1957): Фауна України. Птахи. Київ: АН УРСР. 4: 1-432.
- Козлова Е.В. (1961): Подотряд Кулики. - Фауна СССР. Т. 2. Птицы. Ржанкообразные. М.-Л.: АН СССР. 1 (2): 1-501.
- Цвельх А.Н. (1980): Гнездо кулика-сороки на дереве. - Охота и охот. х-во. 6: 12-13.
- Cramp S. (ed.). (1993): Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. Oxford Univ. Press. 3: 1-913.
- Glutz von Blotzheim U.N., Bauer K., Bezzel E. (1975): Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Wiesbaden. 6: 1-840.

ТРОФИЧЕСКИЙ СТАТУС АМЕРИКАНСКОГО СОМИКА В ЭКОСИСТЕМЕ ОЗЕР ШАЦКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА

Е.Е. Шерстюк, Н.В. Коваль, П.Г. Шевченко
Институт гидробиологии НАН Украины

В системе Шацких озер (Луки и Люцимер) американский сомик с помощью рыбоводов впервые появился в 1937 г. Дальнейшее его расселение по другим озерам шло стихийно, благодаря каналам, которыми соединены почти все озера этой группы. Несмотря на то, что озера в значительной степени различаются глубинами, а также степенью трофии, сомик неизменно предпочитает для обитания литоральную и сублиторальную зону озер.

За короткое время численность в озерах возросла настолько, что в 1930 г. в промысле сомик составлял от 3 до 15 % общего улова рыбы (Ив-

лев, Протасов, 1948; Носаль, Симонова, 1958). Благодаря своим неплохим гастрономическим качествам он создал себе популярность среди местного населения, а также стал одним из распространенных объектов спортивного рыболовства.

По своим экологическим характеристикам американский сомик относится к стайным рыбам, ведущим преимущественно ночной образ жизни в придонных слоях водоемов. Это во многом определяет его стратегию питания. По результатам ранее проведенных исследований (Ивлев, Протасов, 1948; Менюк, 1958) пища его характеризуется чрезвычайным разнообразием. Независим-